

Verbanden en relaties in het hoger onderwijs onderzoek

Redactioneel

Cees Terlouw

Het Tijdschrift voor Hoger onderwijs kent door de jaren heen sinds de eerste jaargang in 1983 een aantal terugkerende onderwerpen zoals visie op het onderzoek, studiesucces en -uitval, leren probleemoplossen, en innovatie.

Het zou een interessante wetenschapshistorische en –sociologische studie zijn om onderwerplijnen, hun dwarsverbanden, de onderzoekers, en de onderzoeksorganisaties in kaart te brengen, en te relateren aan een tijdlijn met het hogeronderwijsbeleid, de staat van het hoger onderwijs, en de maatschappelijke context. De onderwijspracticus in het hoger onderwijs kan zich daarbij in gemoede afvragen waarom deze onderwerpen, en daarbij horende problemen, toch steeds weer terugkomen. Wat is eigenlijk de bijdrage van onderwijswetenschap en verwante wetenschappen? Wordt er ooit wel eens probleem opgelost? De meer theoretisch geïnspireerden onder ons constateren met tevredenheid dat de kennisbasis van een aantal ho-onderwerpen steeds verder groeit dankzij nader wetenschappelijk onderzoek. En verder onderzoek is daarom noodzakelijk!

In dit nummer komen vijf artikelen aan de orde die de bovengenoemde ‘klassieke’ onderwerpen adresseren met zowel aandacht voor de praktische als theoretische implicaties.

Noordegraaf & Van de Koot doen verslag van een onderzoek naar de opvattingen over praktijkgericht onderzoek van lectoren van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) met het oog op het formuleren van een visie op het CHE-lectoraatsonderzoek, en het kunnen hanteren van een gemeenschappelijk taal. Dit heeft geleid tot een vijftal bouwstenen die samen de visie op CHE lectoraatsonderzoek vormen. Onderzoek aan de CHE is: gericht op het begrijpen van praktijken, vanuit een abductieve redeneerwijze, vanuit een relationele werkwijze, gericht op het verbeteren van praktijk, en op leren en reflectie. Deze vijf bouwstenen worden gebruikt als een gezamenlijk kompas voor het onderzoek.

Azghari rapporteert een studie in het hbo en mbo4 over ‘studentsucces’. Studentsucces behelst zowel het succesvol studeren, studiesucces (hoe goed doet de student het op school qua doorlopen van de studie?) als participeren (hoe goed ontwikkelt de student in maatschappelijk opzicht zich persoonlijk en professioneel?). In het hoger onderwijs ligt dit

studentsucces onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lager dan onder studenten zonder migratieachtergrond.

Op basis van de percepties van studenten in hbo en mbo4 blijken drie factoren doorslaggevend te zijn voor de student met een niet-westerse migratieachtergrond: familie, persoonlijke alliantie en sociale veiligheid op school. Tevens gaat Azghari in op acties hoe studentsucces gestimuleerd kan worden.

De Ceuster, Lelieur, & Van Petegem doen een kwalitatief verkennend onderzoek naar de mogelijke vertaling van het construct 'academisch optimisme' - dat wordt gebruikt in het studiesucces-onderzoek in primair en secundair onderwijs – naar het ho-onderzoek naar studiesucces/uitval. Het construct 'academisch optimisme' betreft eigenschappen in de mediërende leeromgeving - academische gerichtheid, collectieve doelmatigheid, en collectief vertrouwen - die een verschil kunnen maken voor het realiseren van studiesucces. Een belangrijk kenmerk van de academische gerichtheid in het hoger onderwijs is de mate waarin leren verbonden is met de toekomstige beroepscontext. Docenten ervaren collectieve doelmatigheid door het opzetten van een ondersteunende leeromgeving. Het collectief vertrouwen is de verbinding tussen studenten onderling en tussen studenten en docenten een belangrijke voorwaarde. De auteurs concluderen dat academisch optimisme met enige aanpassingen een belangrijk construct kan zijn binnen het verder onderzoek naar studiesucces in het hoger onderwijs.

Van Harsel, Hoogerheide, Verkoeijen, & Van Gog reflecteren gezamenlijk op het proefschrift van Milou van Harsel die op 1 oktober 2021 promoveerde aan de Universiteit Utrecht op het proefschrift '*Acquiring problem-solving skills in higher education. Sequencing and self-regulated learning from examples and problems*'. Steeds vaker worden (video)voorbeelden en oefenproblemen ingezet in computer-gebaseerde leeromgevingen om studenten (zelfstandig) nieuwe probleem-oplostaken te leren. In dit proefschrift is onderzocht 1) hoe (video)voorbeelden en oefenproblemen aangeboden moeten worden aan novieten om hun motivatie en leerprestaties te bevorderen, en 2) hoe (goed) novieten leren van (video)voorbeelden en oefenproblemen als zij zelfstandig leertaken kiezen. Resultaten lieten zien dat het bestuderen van voorbeelden, eventueel afgewisseld met oefenproblemen, leidde tot hogere leerprestaties, behaald met minder moeite en meer vertrouwen in eigen kunnen, dan alleen oefenproblemen oplossen. Wanneer studenten zelf voorbeelden en oefenproblemen konden kiezen, kwamen hun keuzes relatief goed overeen met bekende principes voor het effectief leren van nieuwe probleem-oplostaken. Echter, zelfs na instructie over effectieve principes was er ruimte voor verbetering in taakkeuzes.

Ter Beek, Hopster-Den Otter, & Schildkamp berichten over een studie waarin een beschrijving wordt gegeven van de ontwikkeling, validering en evaluatie van de integrale ICT-bewegingssensor, een instrument om de bewustwording over onderwijsinnovatie met ICT te stimuleren binnen hoger onderwijsinstellingen. Zij achten een dergelijke studie van belang, omdat de inzet van ICT in het hoger onderwijs, mede als gevolg van de covid-19-maatregelen, onmisbaar is geworden. Echter, onderwijsinnovatie met ICT vraagt veel van en afstemming tussen alle lagen van een organisatie. Dit betekent dat er een integrale aanpak moet worden gehanteerd zoals de hiervoor genoemde integrale ICT-bewegingssensor. Een dergelijk instrument biedt participanten in het innovatieproces een handreiking om integraal in gesprek te gaan over relevante ICT-implementatieaspecten binnen de onderwijsinstelling. De resultaten van deze studie bieden inzicht in de manier waarop bewustwording op het gebied van onderwijsinnovatie met ICT vergroot kan worden.

De bovenstaande artikelen laat een aantal interessante verbanden zien:

Ten eerste valt de belangrijke rol van 'het gesprek' op in zowel het artikel van Noordgraaf & Van de Koot als in dat van Ter Beek, Hopster-Den Otter, & Schildkamp. In het eerste artikel heeft de ontwikkelde gemeenschappelijke visie, de vijf bouwstenen, óók de functie van een gemeenschappelijke taal waardoor de lectoren onderling tot een constructief gesprek over praktijkgericht onderzoek kunnen komen. In dit verband zij nog eens verwezen naar de verschillende uitgangspunten in de discussie over praktijkgericht onderzoek tussen Piet Verschuren en Jac. Christis in jaargang 39, nummer 3/4 van 2021. Ter Beek, Hopster-Den Otter, & Schildkamp geven eveneens aan dat de integrale bewegingssensor een taalfunctie heeft aangezien het een handreiking is voor participanten uit verschillende organisatielagen in een innovatieproces om integraal in gesprek te gaan over relevante ICT-implementatieaspecten.

Ten tweede, als Van Harsel, Hoogerheide, Verkoeijen, & Van Gog zouden overwegen naar aanleiding van de proefschriftresultaten een onderzoeks/innovatieproject te starten om deze resultaten in een ICT-praktijk van het hoger onderwijs te implementeren, te evalueren, en nader te ontwikkelen, dan zou een interessante koppeling met de integrale bewegingssensor kunnen worden gemaakt.

Ten derde wordt uit de artikelen van Azghari en De Ceuster, Lelieur, & Van Petegem nog eens duidelijk dat het onderzoek naar factoren voor het verklaren van studiesucces zich niet moet beperken tot de individuele kenmerken van studenten, maar dat óók de mediërende leeromgeving met het (aan het hoger onderwijs aangepaste) construct 'academisch optimisme' (De Ceuster, Lelieur, & Van Petegem) en óók persoonlijke en maatschappelijke participatie (Azghari) in de beschouwing moeten worden betrokken. Het be-

grip 'studentsucces' van Azghari – studiesucces en participatie – geeft deze bredere benadering goed weer.

Ten vierde tenslotte zij gewezen op de integrale benadering die te vinden is in het artikel van Noordegraaf & Van de Koot (de integrale visie voor praktijkgericht onderzoek), in het artikel van Ter Beek, Hopster-Den Otter, & Schildkamp (de integrale ICT-bewegings-sensor), en óók in de artikelen van Azghari (studentsucces) en De Ceuster, Lelieur, & Van Petegem (academisch optimisme) in hun bredere benaderingen van studiesucces in het ho. In het artikel van Van Harsel, Hoogerheide, Verkoeijen, & Van Gog valt de integratie van onderwijspraktijk en onderzoek op: de mooie, didactische inbouw van (video)voorbeelden, oefenproblemen en nieuwe (zelfstandige) probleemoplostaken (in een computer-gebaseerde leeromgeving) in een onderzoekssetting.

Wij wensen u veel leesplezier toe!